

БЪЛГАРИЯ В ЕВРОЗОНАТА:

Пълен архив на личната
разяснителна кампания
на Георги Стоев

26 февруари – 24 май 2025 г.

© Георги Стоев

Този списък с публикации съдържа всички отговори на въпроси за еврото, които получих по време на личната ми информационна кампания по темата “България в еврозоната”. Тази инициатива е лична, не е поръчана и не е платена, като може свободно да ползвате, споделяте и препубликувате материалите тук.

Всички публикации могат свободно да бъдат споделяни и препубликувани, с посочване на източника:

Георги Стоев (2025). Кампания за еврото в България, февруари – май 2025 г.

Съдържание:

Въведение към архива: 14 седмици от работата на един икономист	4
Сигурен ли е курсът 1 EUR = 1.95583 BGN	9
Какво ще стане със заплатите?	13
Какво ще стане с цените?	16
Какво ще стане с лихвите?	21
Какво ще стане с държавния дълг?	26
Солидарност в еврозоната/ЕМС/Спасяването на Франция	32
Какво ще стане с валутните резерви?	38
Какво ще стане с бюджетната дисциплина? (част 1)	42
Какво ще стане с бюджетната дисциплина? (част 2)	45
Губим ли паричен (монетарен) суверенитет?	50
Демокрация и усещане за справедливост	54
Дигиталното евро	58
Губим ли национална идентичност?	62
Фискален суверенитет или суверенитет на гражданите?	66
Какво трябва да направи бизнесът преди 1 януари 2026?	71
Какво ще се промени за банковите клиенти?	75
Защита на добросъвестния бизнес	78
Как да разпознаваме дезинформацията за еврозоната?	81
Кратък наръчник за защитници на еврото	88
Най-трудният урок (Благодарност и думи за финал)	94
За автора	97

ВЪВЕДЕНИЕ КЪМ АРХИВА: 14 СЕДМИЦИ ОТ РАБОТАТА НА ЕДИН ИКОНОМИСТ

“Science is a way of thinking much more than it is a body of knowledge.”

— Carl Sagan, *The Demon-Haunted World: Science as a Candle in the Dark* (1995)

Обявих моето решение да помагам *pro bono* с разяснения за еврото на 23 февруари 2025 г. в следния пост във Facebook:

Едно предложение, може би леко закъсняло:

От днес до 1 юни 2025 може да се свържете с мен и да споделите ваши притеснения относно въвеждането на еврото в България.

Ще се опитам максимално бързо да отговоря на въпрос или да проверя факти за вас. Ще отделям четири часа на седмица за това, като вторник и петък сутрин ще имате възможност и за личен разговор с мен (при фиксиране на час). През останалото време ще може да ми пишете тук (лично съобщение моля).

Това е лична инициатива, не е поръчана, не е платена и не дължите такса или хонорар към мен. Не се сещам за друг начин, по който мога да помогна. (Ако не разбирате моята мотивация, моля гледайте филма "Don't Look Up!")

За мотивацията зад това решение разказвам и в едно от заключителните интервюта в края на кампанията, което дадох за Дневник.

Хронологията на публикациите, която е и тяхна подредба в този архив, отговаря приблизително на моята първа преценка на кои теми да дам приоритет в отговорите. По време на кампанията публикувах отговорите в специален бюлетин в LinkedIn, както и като постове във Facebook с номерации от #1 до #20.

Паралелно с публикациите, отговорите на въпроси в лични разговори и няколко медийни участия, се бях фокусирал върху едно лесно и ефективно решение, което идентифицирах още в началото на кампанията. Бързо стана ясно, че колкото и публикации да изпишем аз и колеги икономисти за това, че няма да има инфлация заради евроизацията, най-ефективен лек за тези страхове щеше да бъде обявяване на цени в две валути - евро и лев по курс 1.95583 - в магазините, особено в големите вериги за хранителни стоки.

Затова вложих специално енергия и време първо в частни разговори, после и в медийни изяви, за да убеждавам търговците да направят тази важна стъпка още преди да са задължени по закон. Законовото изискване щеше да възникне месец след евентуалното решение на Съвета на Европа за приемане на България в еврозоната. Но трябваша решителни действия за справяне със страховете на хората още преди това, защото точно заради

страховете - съчетани с добре координирани атаки - можеше изобщо да не се стигне до това решение.

Станах още по-настойтелен по темата след изненадващата атака на президента Радев срещу евроизацията на България, с негово изявление на 9 май 2025 г. Няколко минути след изказването на президента по националните медии получих покана от Велислава Попова, главен редактор на Дневник, да коментирам този ход. На следващата сутрин Дневник препубликува моя публикация, озаглавена “Демокрация и усещане за справедливост”, която бях качил в бюлетина още на 6 април 2025 г. с добавен следния емоционален увод:

Този текст публикувах за първи път на 6 април в бюлетина, който вода с отговори на въпроси и опасения за приемането на еврото в България. Сега се налага да посетим отново темата след предложението на президента за референдум. Като цяло усещането ми е, че подценяваме страховете и притесненията на хората и кампанията за въвеждане на еврото е относително апатична. Но точно на апатията разчитат всички врагове на европейския път на България. С апатия се сблъсках и когато опитах да предложа по-ранно въвеждане на двоен етикет, за да успокоим хората за цените. Също видях, че с пренебрежение се отнасяхме към въпроси за демократичността на целия процес. Поне до вчера. От днес може би ще трябва да сме по-активни. Защото всички имаме отговорност в борбата с дезинформацията, пропагандата и манипулациите.

В края на кампанията, на 20 май участвах на специално организирано за целта събитие в София, в читалище Мечталище, благодарение на организацията от страна на Жулиета Мандажиева и Иван Димитров. Там в продължение на час и половина емоциите ту преливаха, ту даваха път на студения обективизъм, но като цяло не можех да скрия разочарованието си, че двойният етикет беше все още пренебрегван като решение за страха и гнева на обществото във важен за България момент.

На 24 май публикувах последната публикация (#20) в бюлетина и там завърших със следните думи:

Надявах се, че някои от големите търговски вериги ще дадат добър пример и ще сложат двоен етикет – цени в лева и евро – още преди това да стане задължително. До момента никоя не го направи. Малък пример, но показателен. Важните решения не са само във властта.

След няколко минути получих снимка от Валентина Куцева, направена в HomeMax, където се вижда, че този DIY хипермаркет е обявил цени в евро и лева още преди да е възникнало законовото задължение за тях. Но това все още не беше приложено в големите вериги хранителни супермаркети, което щеше да адресира основен страх - за цените на храните и цените на стоките от първа необходимост.

На 29 май Lidl официално обявиха, че въвеждат двойния етикет във всичките си 137 магазина от 2 юни 2025 г.

Исторически всичко това ще изглежда като логична детерминирана линия от събития. Но от днешна гледна точка знаем, че има много възможни бъдеща. Усилията на един икономист имат стойност тогава, когато навреме дадат спокойствие, яснота и разум в моменти на объркване. Икономистът не предсказва бъдещето, а помага да се избегнат негативни, понякога катастрофални сценарии.

Георги Стоев

1 юни 2025 г.

#1

СИГУРЕН ЛИ Е КУРСЪТ 1 EUR = 1.95583 BGN

В този бюлетин публикувам отговорите на някои от въпросите и опасенията, които бяха споделени с мен относно приемането на България в Еврозоната.

Както писах, въпросите са в няколко групи. Приоритетно отговарям на група А - лични финанси. След като покрием текущите въпроси в тази група, ще обърна внимание на група Б - макроикономическа стабилност.

Може да е изненада за много, но един от въпросите, който получих многократно, е следният:

Кое гарантира запазването на сегашния валутен курс евро/лев при влизането на България в Еврозоната?

Отговор:

Запазването на сегашния валутен курс (1 EUR = 1.95583 BGN) при влизането на България в еврозоната е гарантирано от няколко ключови фактора:

1. **Механизмът на Валутния борд** – България оперира с валутен борд от 1997 г., като левът е фиксиран към еврото (първоначално към германската марка). Законово, всички левове в обръщение са напълно обезпечени с валутни резерви в евро. Т.е. няма техническа причина или основание да се прави каквато и да е девалвация на лева.
2. **Правната рамка** – Законодателството в България предвижда, че левът ще бъде заменен с еврото по този курс. В процеса на присъединяване към еврозоната се приема закон, който формално потвърждава фиксирания курс. Единствено чрез политическо решение на парламента може да бъде променен този курс. Но такова решение би било равнозначно на отказ от членство в еврозоната, защото ще промени българската правна рамка, нужна за преимане на България в паричния съюз. Т.е. ако въпросът е “има ли риск от друг курс при приемане в еврозоната?”, отговорът е “Не”, защото това са две условия, които не може да бъдат верни едновременно.
3. **Членството в ERM II** – България участва във Валутно-курсовия механизъм II (ERM II) от 2020 г. В този механизъм страната поема ангажимент да поддържа стабилен курс на националната си валута спрямо еврото. Официално договореният курс с Европейската централна банка (ЕЦБ) е 1.95583 BGN за 1 EUR. Т.е. самото членство в

еврозоната гарантира курса и ликвидира риска българските политици да решат да го променят.

Така че, когато България официално приеме еврото, всички левови суми ще бъдат конвертирани в евро по курса 1.95583, без загуба на стойност за гражданите и бизнеса.

Някои от притесненията вероятно възникват от неяснота как точно хората ще обменят парите си. Дали ще платят комисионна или ще загубят стойност от разлика между официалния курс и този, по който те обменят левове?

На тези въпроси много подробни разяснение даде Българската народна банка. Ето някои от тях:

- От датата на членство на България в еврозоната всички видове сметки ще бъдат еднократно, автоматично и безплатно превалутирани в евро. Още от първия ден на приемане на еврото титулярите на сметки ще могат да теглят от левовите си сметки само евро, независимо дали тегленето ще става чрез АТМ/ПОС устройство или в офис на банка.
- От датата на въвеждане на еврото при теглене на пари в брой чрез машини за самообслужване, включително терминални устройства АТМ, се разпространяват само евробанкноти.

- През първите шест месеца от датата на въвеждане на еврото в България банките са задължени да обменят безплатно, в неограничено количество банкноти и монети от левове в евро по официалния валутен курс.
- В населени места, където няма офиси на банка, през първите шест месеца от датата на въвеждане на еврото „Български пощи“ ЕАД ще обменят безплатно банкноти и монети от левове в евро по официалния валутен курс. Ограничения 1000 лв. на ден за едно лице без заявка; 10 000 лв. на ден за едно лице със заявка.
- Българската народна банка обменя безплатно, в неограничено количество и без ограничение във времето банкноти и монети от левове в евро по официалния валутен курс.

Публикувано на 26 февруари 2025

#2

КАКВО ЩЕ СТАНЕ СЪС ЗАПЛАТИТЕ?

Продължавам с отговорите на някои от въпросите и опасенията, които бяха споделени с мен относно приемането на България в еврозоната. Има още няколко групи въпроси за лични финанси преди да отговоря тук на въпроси за макроикономическата стабилност. Благодаря за търпението на всички, които още чакат отговор!

Най-често задаваният въпрос в категория “лични финанси” е “Какво ще стане с цените?” Ще го адресирам още началото на идната седмица, след като се съберат още въпроси и успея да ги групирам. Преди това обаче ми се струва полезно да покрием набързо въпрос, който също е достатъчно често задаван:

Ще се промени ли заплатата ми в момента на влизането на България в еврозоната?**Отговор:**

Заплатата е определена в трудовия ви договор. Ако приемем, че той не се променя на 1 януари 2026 г., следва да получите заплата в евро, която е равна на заплатата ви от декември 2025 г. в лева, разделена на официалния курс 1.95583. Ако получите по-малко,

значи вашият работодател не е спазил договора с вас. Това важи за всички договори, не само трудовите: дължимите суми в лева стават дължими суми в евро при официален курс 1.95583.

Например ако заплатата, записана в договора, която се дължи от работодателя за месец декември 2025 г., е 1500 лв. и ако няма промяна в този договор, която да влиза в сила през януари 2026 г., заплатата ще бъде 766.94 евро през януари 2026 г. Възможно е много работодатели да решат да закръглят сумата в евро, но това закръгляне по закон може да е само нагоре - в случая примерно 767 евро.

Разбира се, нетната заплата (за получаване) ще се получи при приспадане на данък и осигуровки за сметка на служителя. Това означава, че ако има промяна на данъчно-осигурителната тежест, може да се получи така, че нетната заплата, изплатена в евро през януари 2026 г. да е различна сумата на нетната заплата, изплатена в лева през декември 2025 г., разделена на официалния курс. Но такава промяна, ако има, би се проявила със или без приемане на еврото.

Ако има промяна в заплатата ви на 1 януари или когато и да било, типичният случай е това да е промяна нагоре. Но това няма да се дължи на приемането в еврото, а на това, че сте заслужили по-високо възнаграждение в комбинация с натиск от пазара на труда върху работодателя.

Ще има много промени в живота непосредствено или много скоро след приемане на еврото, които биха се случили със или без евро - огромната част от промените, добри или лоши, няма да са резултат от приемането на еврото.

Не бързайте да обвързвате дадена промяна с приемането на еврото.

Това е относително лесно за разбиране, когато промените са очаквани - пример договорен ръст на заплатата ви или промяна на нетния доход надолу спрямо декември, когато сте получили коледен бонус - знаете, че тези промени не се дължат на еврото. Но по-трудно е, когато промените са неочаквани - тогава ще търсите връзка с “голямата промяна в страната”, но в общия случай няма да има връзка с еврото.

Как да разберем дали нещо ново в нашия живот е резултат от еврото или не, ще опитам да дам отговор в следващата серия отговори на въпросите от групата “Какво ще стане с цените?”

Публикувано на 1 март 2025

#3

КАКВО ЩЕ СТАНЕ С ЦЕНИТЕ?

Отговори на въпроси относно ефекта от еврото върху цените в България:

1. Ще скочат ли цените двойно (т.е. запазване на числото в цената, само смяна на валутата)?

Не. Превалутирането е не само смяна на валутата в цената, но и смяна на номинала на цената по курс 1.95583 лева за 1 евро. Това важи и за заплатите (цената на труда).

2. Ще скочат ли цените при закръгляне нагоре?

Закръгляването нагоре може да доведе до леко повишение, особено при по-дребни стоки и услуги. Например еспreso в кафене 3 лв., по курса на превалутиране ще бъде 1.53 евро, има вероятност някои търговци да го предложат на 1.60 евро, т.е. около 4% повече.

3. Ще скочат ли цените заради некоректни практики - т.е. търговци, които чакат/търсят повод да вдигнат цените?

Възможно е отделни търговци да използват преминаването към еврото като повод за увеличаване на цените, но това няма да е системен проблем. Конкуренцията ще елиминира бързо тези практики. На пазари, където конкуренцията не работи, това не е приложимо като извод. И сега, без евро, на тези пазари некоректните практики са възможни и често са реалност.

4. Как може да следим дали и с колко цените скачат, средно погледнато?

Националният статистически институт ще продължи да публикува индекс на потребителските цени (ИПЦ). Но всеки потребител или домакинство има своя индивидуална потребителска кошница, която ще поскъпне или поевтинее по различен начин от средния индекс на инфлацията. Например индексът на малката потребителска кошница може да ви се стори “по-реален”, но все пак това ви дава само ориентир, ако не искате сами да следите и сравнявате цени преди и след приемането на еврото (например в супермаркети). Възможно е да се появят специални онлайн платформи за граждански мониторинг на цените, но не ми е известно в България да има такава към момента (може и да съм пропуснал да я забележа).

5. Как да проверим дали някакво поскъпване е резултат от приемането на еврото?

Цените са динамични, независимо дали в лева, евро или долари, и това прави този анализ особено предизвикателен. Повечето изводи ще са атакуеми и няма да са добре дошли в разговор на маса, но пък ако търсите истината за себе си, ето някои подходи за разкриване на други по-значими фактори за промените в цените. Някои ценови промени са резултат от дългосрочен тренд. Например поскъпването на труда и оттам на много услуги. Може да сравните как са поскъпвали някои услуги (примерно салони за красота или хотели) преди и след въвеждане на еврото, но ще трябва да мине известно време. Стоки, които се търгуват международно, ако поскъпнат в България, би следвало да са поскъпнали навсякъде, вкл. в страни без евро. Регулирани цени, пример цена на водата, ако се промени нагоре, това ще е резултат от политическо решение, както е и сега, а не под влияние на еврото. Изключете тези и други основни фактори преди да решите, че еврото би могло да е причина за ръст на цените. След което вижте опита на други страни със и без евро, за да подплатите с данни тази хипотеза.

6. Започнаха ли търговците вече да вдигат цените в очакване на еврото?

Възможно е някои търговци да увеличат цените предварително, използвайки инфлационните очаквания. България вече преживя чувствителна инфлация поради глобални фактори (енергия, вериги на доставки), което затруднява разграничаването на ефектите, вкл. дали част от това увеличение, вече реализирано, е резултат от некоректни практики. Но отново конкуренцията ще накаже некоректните търговци или най-малкото ще ги вразуми. Исторически, в други страни подобни увеличения са били ограничени и част от тях са били спекулативни, но не и системни.

7. Защо правителството не контролира цените, за да не скачат?

Това би било грешка, защото ще доведе до дефицити на стоки, някои от които много важни за домакинствата. Контрол или наблюдение от различни органи е възможен и формално се прилага, но аз лично съм скептичен специално за това. Нещо повече, в незрели демокрации тези органи много често могат да пречат да работи пазара, а оттам и на потребителите вместо да ги защитават.

8. Кога търговците ще започнат да посочват цените и в евро?

Разясненията на БНБ касаят задължителния период за това: Периодът на двойно обозначаване на цените на стоките и услугите в евро и в левове започва един месец след датата на влизане в сила на Решението за приемането на еврото и приключва 12 месеца след датата на въвеждане на еврото в България. Но аз лично никъде не виждам пречка търговците, особено големите вериги, да го направят още преди това.

9. Какво правило ще се прилага при закръгляне на цени?

Според разясненията на БНБ: Официалният валутен курс не се закръглява или съкращава при извършването на превалутирането. Получената сума се закръглява до втория знак след десетичната запетая (т.е. до цент) на базата на третия знак след десетичната запетая - ако той е по-малък от пет, вторият знак след десетичната запетая (центовете) остава непроменен или “закръгля надолу”; ако пък е равен на или по-голям от пет, вторият знак след десетичната запетая (центовете) се увеличава с една единица или “закръгля нагоре”. Така например двоен етикет на хляб, който в момента струва 1.70 лв., ще включва и цена 0.87 евро.

Публикувано на 4 март 2025

#4

КАКВО ЩЕ СТАНЕ С ЛИХВИТЕ?

Отговори на въпроси относно лихвите по банковите кредити след приемане на еврото

Въпросите относно лихвите по кредитите за домакинствата и бизнеса след влизане в еврозоната може да разделим на две:

- 1. Какво ще стане с лихвите по съществуващите кредити?*
- 2. Влизането в еврозоната ще има ли ефект върху лихвената динамика, т.е. как лихвите по новите кредити, отпуснати след 1 януари 2026 г., ще се различават от лихвите по заварените кредити към тази дата.*

Първият въпрос е адресиран в Закона за въвеждане на еврото в Република България (или накратко Закона за еврото). Там изрично се обръща внимание както на фиксираните лихвени проценти, така и на променливите.

→ При фиксираните лихвени проценти ситуацията е относително тривиална. Банките нямат право да променят договора за кредит, отпуснат в лева, едностранно заради превалутирането. Лихвеният процент ще остане същият, какъвто е бил в лева.

→ При променливите лихвени проценти текстовете са малко по-сложни, но като цяло се свеждат до следното: Според закона, към датата на въвеждане на еврото, новият лихвен процент по договори за кредити с променлив лихвен процент не може да бъде по-висок от размера на лихвения процент по тях преди тази дата.

Променливият лихвен процент (към момента в България все още е много атрактивен за кредитополучателите) се формира като към даден референтен лихвен процент се прибави надбавка, определена според риска, който банката вижда в кредитополучателя. Пример: ако референтния лихвен процент е 1% и се добави надбавка 2%, към момента лихвеният процент по кредита ще бъде 3%, но ще се променя, когато се промени референтният процент. Ако референтният процент стане 3%, лихвеният процент по кредита ще бъде вече 5%.

Според Закона за еврото банките са задължени да адаптират своите референтни лихвени проценти, използвани като база за левовите заеми, за да гарантират, че резултатното лихвено плащане в евро е еквивалентно на това в левове към датата на превалутиране. Т.е. при превалутиране няма да има промяна на лихвените проценти по кредитите с променлив лихвен процент.

Нека уточним максимално ясно: всичко това означава, че променливите лихви може да се покачват, но не и в резултат на приемането на еврото.

Ако референтният процент върви нагоре, ще се увеличават и лихвите. Това е валидно и в момента. Дългият период на ниски лихви може да заблуди хората, че те ще бъдат такива дълго или завинаги. Но аз лично винаги съм съветвал всеки длъжник да направи анализ как би се променила вноската по кредита му, ако лихвеният процент скочи например от 3% на 6%. Използвайте някой кредитните калкулатор и вижте как би се променила вноската. Ако промяната на сумата създава рискове и стрес за личните ви финанси, анализирайте дали имате вариант за по-бързо изплащане поне на част от главницата.

Въпросът за бъдещата лихвената динамика, т.е. как лихвите по новите кредити, отпуснати след 1 януари 2026 г., ще се различават от лихвите по заварените кредити към тази дата, прави мост между въпросите за “лични финанси” и въпросите за “макроикономическа стабилност” след влизане в еврозоната. Получих два типа въпроси (опасения) в тази връзка.

Първият е, че лихвите ще бъдат повлияни от замяната на референтните лихвени проценти от местните банки с EURIBOR (използван като основен в повечето страни от еврозоната, но не всички; т.е. той не е задължителен елемент от евроизацията, но все пак е най-вероятен кандидат в някакъв момент да замени сегашните бенчмарк проценти на българските банки). Тъй като в момента например 3-месечният EURIBOR

е около 2.5%, а референтният процент на българските банки е 0% или близко до нула, това би означавало тенденция за повишаване на лихвите по новите кредити.

Вторият тип въпроси беше в обратната посока: Понеже задължителните минимални резерви на банките ще паднат от 12% на 1%, това на теория ще увеличи паричното предлагане и оттам ще поддържа кредитирането на все още ниски лихви.

И двата типа въпроси имат логично и легитимно основание. Не бих се заел да прогнозирам какви ще бъдат лихвите в България през 2027 г. или дори по-рано. Може би бих се обзаложил, че няма да бъдат по-ниски от сегашните, но не бих могъл да кажа колко нагоре и кога точно ще отидат. Прогнозата на Bulgarian National Bank за мен звучи логично, че общите банкови резерви в баланса на БНБ биха се запазили без съществена промяна. Обяснението е техническо и касае инструмент наречен “депозитно улеснение” (който от вас е любопитен, може да прочете [тук](#).)

Горната прогноза означава, че банките постепенно ще се адаптират към новите условия и това само по себе си не носи системни рискове или макроикономически проблеми. Нека пак повторим: рискове и проблеми ще има, но не следва автоматично да ги отдаваме на влизането в еврозоната. За нуждите на коректния икономически анализ бих предложил, когато говорим за рискове и

проблеми в макроикономически контекст, да не забравяме и сегашните рискове, на които сме изложени, защото сме извън еврозоната. Това ще започна да адресирам в следващата серия отговори, които касаят макро стабилността и суверенитета, за които въпросите бяха не по-малко отколкото за личните финанси.

Публикувано на 8 март 2025

#5

**КАКВО ЩЕ СТАНЕ С ДЪРЖАВНИЯ
ДЪЛГ?**

Продължавам с отговори на въпроси и опасения, свързвани с членството на България в еврозоната, които касаят макроикономическата стабилност, бюджетна позиция и парична политика. Получих изненадващо много въпроси по темата и ще ги адресирам в следната последователност. Първо ще се фокусирам върху отговори и проверка на факти на конкретни опасения, свързани най-вече с държавния бюджет, дълг и резерв, както и с активите (резервите) на централната банка. След това ще адресирам по-абстрактни опасения за увеличаване на макроикономическия риск в България след приемането и в еврозоната (пример за такова опасение е: “Защо например Дания и Швеция упорито не желаят да станат част от Еврозоната, а България смята това за полезен ход?”) Втората група, макар и по-абстрактни въпроси, е не по-малко важна от първата и също има нужда от сериозно внимание. Но ми се струва логично да започна с конкретиката, за да проверим поне част от фактите и да сложим обективна основа, след което може да влезем в повече дълбочина относно макро рисковете.

Един много конкретен въпрос и много често поставян към мен е следният:

“Външната задлъжнялост на страната ще се вдигне в пъти (нашата е под 30%, средната за ЕЗ е 85%+).”

В допълнение към това получих и въпроса:

“Как да интерпретираме факта, че държавите в Еврозоната са с по-голям външен дълг 88.2% (спрямо БВП) от външния дълг на ЕС - 81.6%.”

В дискусиите за държавния дълг често се използват различни термини, които могат да създадат объркване. Ето основните разграничения:

- **Общ (брутен) външен дълг** – включва както държавния дълг (задължения на правителството), така и дълговете на частния сектор (банки, компании и други институции). ***Този показател не бива да се бърка с държавния дълг.***
- **Държавен дълг** – задълженията на правителството, които могат да бъдат както вътрешни (към местни кредитори), така и външни (към чуждестранни институции).
- **Външен дълг на правителството** – част от държавния дълг, която е поета към чуждестранни кредитори.
- **Вътрешен дълг на правителството** – част от държавния дълг, която е поета към местни кредитори (банки, пенсионни фондове, частни инвеститори в държавни облигации).

От числата, посочени в двата въпроса относно “дълга на Еврозоната”, става ясно, че става дума за дълга на правителствата (държавния дълг). Също така приемам, че става дума за общия дълг на правителството (не само външния). Според последните данни на българското министерство на финансите общият държавен дълг на българското правителство е 25% от БВП (разпределен приблизително в съотношение 3:1 между външен и вътрешен дълг). За средния държавен дълг ЕС и еврозоната данните са актуални във втория въпрос. Така че имаме следното за държавния дълг към момента (% от БВП):

- *България: 25%*
- *ЕС: 82%*
- *Еврозона: 88%*

Вторият въпрос, относно сравнението между средния дълг на ЕС и на еврозоната, ни насочва към следното. В страните от ЕС, които не са в еврозоната, дългът е под средното за еврозоната, а те са следните (% от БВП, данни от Евростат):

- *България: 25%*
- *Швеция: 32%*
- *Дания: 34%*
- *Чехия: 44%*
- *Румъния: 53%*

- *Полша: 54%*
- *Унгария: 76%*

Това сравнение, макар и с малка извадка, създава притеснение, че самото участие в еврозоната е свързано с поемане на повече дългове от правителството. Ще видим дали това е така, като адресираме първия въпрос.

Този въпрос приема, че средните стойности за еврозоната ще са стойностите, до които ще скочи или ще се стреми да се доближи българският държавен дълг. Преди всичко трябва да изясним, че използването на обща валута не изравнява показателите на публичните финанси. Така например разликите в държавния дълг по страни в еврозоната варират в следните граници:

- *Гърция: 158%*
- *Италия: 136%*
- *Франция: 114%*
- *Белгия: 106%*

....

- *Ирландия: 42%*
- *Литва: 38%*
- *Люксембург: 27%*
- *Естония: 24%*

Аз лично не виждам тенденция за сближаване на дълговите нива между новите и старите членки в еврозоната. Самото членство в еврозоната не може да се счита за причинител на чувствително по-голяма задължнялост на правителството. Но едно от опасенията, които бяха споделени с мен е, че в еврозоната българските публични финанси може да бъдат по-малко дисциплинирани отколкото в момента. Ето точния въпрос:

“До колко е позитивна за България възможността на правителствата да генерира по-голям външен дълг (от досегашния) при минаване в еврозоната? Каква е гаранцията, че няма да се злоупотреби с тази възможност след падането на борда, имайки предвид корупцията/кражбите на държавни средства в политическите (и не само) среди?”

Според мен лично, ако правителството реши да тръгне по този път, то може да го направи и при сегашните условия. Нещо повече, ако българската държава влезе в дългова спирала, това ще окаже политически натиск за сваляне на валутния борд. Което трябва да се има предвид като “едно от възможните бъдещи”, когато гледаме от какво ни предпазва влизането в еврозоната. Но предлагам да адресираме по-дълбоко това опасение в следваща серия отговори на въпроси.

Накрая, важно е да отбележа, че вероятно част от притесненията за увеличение на дълга се дължат на очакване, че българската държава ще стане солидарен длъжник с другите правителства в

еврозоната. Това схващане е изненадващо широко споделяно (поне до мен дойде в няколко различни въпроса) и затова ще му отделя внимание в специална отделна публикация.

Публикувано на 12 март 2025

#6

СОЛИДАРНОСТ В ЕВРОЗОНАТА/ЕМС/ СПАСЯВАНЕТО НА ФРАНЦИЯ

Получих много въпроси по тема, която общо формулирам така: “Ще станем ли солидарни длъжници с французите по техния дълг?” От публикации на колеги разбирам, че това е основно опасение, което те са срещали във въпроси за еврото в България. Затова го адресирам приоритетно преди други въпроси, които касаят макро стабилността.

Опасение:

“Ставаме солидарни платци на други задлъжняли страни.”

И един въпрос в същия ред на мисли:

“До колко влизаме в неизгодна позиция, поемайки солидарно товара от задлъжняванията на всички държави в еврозоната, имайки предвид че в момента сме с едни от най-добрите показатели (с 2-ри най-нисък външен дълг в ЕС)?”

Отговор:

Нито българското правителство, нито Българската народна банка (БНБ), нито българските граждани поемат дълговете на други правителства от еврозоната. Няма солидарна отговорност за държавния дълг на която и да е страна от еврозоната, независимо дали е по-задължняла от България или не.

Вероятно объркването идва от съществуването на [Европейския механизъм за стабилност](#) (ЕМС), в който членове са държавите от еврозоната и съответно имат задължение за определена вноска в капитала му.

Рискът за България от участие в ЕМС се свежда до следното:

- Вноската, която българското правителство трябва да внесе в капитала на ЕМС, когато България стане член на еврозоната, е 833 милиона евро [според предварителни оценки](#) (според предварителен план тази вноска е разсрочена в плащания в 12 години; Хърватия например внася вноската си в продължение на 5 години).
- Българското правителство поема задължение да участва с допълнителна вноска в капитала, при необходимост, което допълнително финансиране има таван 6.457 милиарда евро според предварителни оценки.

ЕМС разполага с общо записан капитал на стойност 708.5 млрд. евро. От тази сума 81 млрд. евро са под формата на внесен капитал от правителствата от еврозоната. Оставащият капитал обхваща невнесен, подлежащ на плащане при поискване капитал от държавите членки от еврозоната. Делът на българската държава в капитала на ЕМС ще бъде приблизително 1%.

Важно е да се знае, че капиталът на ЕМС не се използва за директно финансиране на заеми. Механизмът емитира облигации, за да набира средства, а капиталът служи за гаранция. Това означава, че капиталът на ЕМС може да бъде (частично) загубен само при екстремни обстоятелства, ако дадена страна получи заем от ЕМС, но не успее да го върне.

Не искам да кажа, че тъй като до момента ЕСМ не е имал трудности, не може да изпита такива в бъдеще. Но следва да помислим за това бъдеще в хипотезата за сериозна криза на националния дълг и/или банковата система в някоя от големите икономики на еврозоната. Ето как формулира такъв сценарий читател на @Дневник:

Опасение:

”Европейската централна банка подготвя спасителен план за Франция и ще задължи държавите от еврозоната да спасяват Париж.” (заглавие от медиите) ЕЦБ може да задължи банките в евраисистемата да купуват френски облигации, които ще заплатят с приходите от продажбата на злато, бундове и др., в зависимост от наличните активи в баланса на банката на съответната държава в еврозоната.”

И въпроси по същата тема:

“Какво отражение би имало за България, ако се наложи да участва например в солидарния пакет за Франция, за да се избегне тяхната национална криза? Не е ли рисково начинание да се включваме именно сега към ЕМС, когато и френската и немската икономика са сериозно разклатени?”

Отговор:

България няма да покрива загуби на други държави. Ако френското правителство изпадне в криза и потърси помощ от ЕМС, механизмът би могъл да отпусне заем на френското правителство, но този заем трябва да бъде върнат. В някои случаи ЕМС може директно да рекапитализира френски банки, но това се счита за изключение.

ЕЦБ не може да задължи банките да купуват облигации на френското правителство. Но ЕЦБ може да има и вероятно ще има важна роля в сценарий

“спасяване на Франция”. Франция е втората най-голяма икономика в еврозоната и спасителен пакет от ЕМС би бил огромен, вероятно надвишаващ възможностите на механизма. Намесата на ЕМС би била възможна, но по-вероятно би се съчетала с действия на ЕЦБ и европейските институции, за да се предотврати пълноценна дългова криза и криза на финансовия сектор. ЕЦБ може да се намеси, но само ако Франция вече е в “оздравителна програма” с ЕМС, което е важна подробност.

Според мен лично, в такъв крайно негативен сценарий ефектите за България биха били много потезки по линия на срив в европейската икономика и загуба на доверие в еврото, както и вероятна значително обезценяване на еврото в резултат на действията на ЕЦБ, отколкото загуба на пари в капитала на ЕСМ. В такъв сценарий България би понесла негативите и сега, без да участва в еврозоната. Не трябва да забравяме, че всички монетарни ефекти от еврото (инфлация, доверие) се преливат към българския лев и в момента, тъй като еврото е резервна валута на лева. Това означава, че и в момента живеем с по-значимите рискове на еврозоната. Членството на България в нея няма как да ги промени, намали или увеличи осезаемо. Но ще намали допълнителните рискове, вътрешно-политически, с които живеем в момента.

*Дължа благодарност на двама колеги. Георги Ганев първи отговори подробно на такива опасения и описа ЕМС (вижте моля **неговата публикация** за по-пълна картина). Десислава Николова ми оказа съдействие да потвърдим числата относно ЕМС и да прецизирам технически тази бележка. Разбира се, всяка неточност и грешка тук са изцяло моя отговорност.*

Публикувано на 16 март 2025

#7

КАКВО ЩЕ СТАНЕ С ВАЛУТНИТЕ РЕЗЕРВИ?

Много въпроси дойдоха по тази тема. Въпросите на един читател в голяма степен показват какво трябва да се обясни. Ще засегна тази тема и в други серии отговори, но нека започнем от основното.

Въпрос от читател:

“Какво се случва с валутните резерви на БНБ? Според данни за Хърватия изчезнали са почти 30 млрд. евро, след като приемат еврото. При нас също ли ще изчезнат така?

Отговор:

Не, няма да изчезнат и в Хърватия не са изчезнали. Левовите и евро резервите не са две различни “количества пари” или две различни “богатства”; те са едно и също нещо в две различни форми и замаяната на левове с евро не променя общото количество пари или общото богатство.

Вероятно объркването идва от това, че използваме думата “резерв” в различни значения. Популярното значение на думата “резерв” е нещо, което е на наше разположение, въпреки че не го използваме текущо (пример: резервна гума, резервно електрозахранване). Използваме тази дума и за неща, които ползваме текущо (пример: фискален резерв, резервоар пълен с дизел).

Но също така използваме думата “резерв” в трети различен смисъл при парите с някакво покритие (резервните пари или резервните активи, с които са обезпечени). Може да срещнете технически това да се нарича “монетарни активи”, ако например четете [разясненията на БНБ във връзка с еврото](#).

Във въпроса на читателя резервите трябва да се разгледат в последния смисъл. В случая на валутния борд на България левовите са обезпечени напълно с евро резерви (монетарни активи), т.е. всички левове може да се превърнат безпроблемно в евро при валутен курс 1.95583 лв за евро. Левовите ще изчезнат, но тяхното покритие (резерв) няма да изчезне. И пак да повторим, това че изчезват левовите, не променя общото количество пари или общото богатство.

Още въпроси от същия читател:

Ще ги изхарчим ли [парите от резерва] или ще ги инвестираме? Ако ще инвестираме - в какво? Ако ще ги харчим, може ли да заявим желание за харчене от сега?”

Отговор:

Правителството може да харчи свободно своя депозит (спазвайки Закона за държавния бюджет). За да отговорим на горния въпрос максимално директно, правителството може да изхарчи само част от “парите от резерва” до размера на депозита на правителството в БНБ - той по последни данни е приблизително 4.2 млрд. евро. След влизане в еврозоната правителството пак ще може да харчи само това, което притежава по сметки в БНБ.

Уточняващ въпрос (от рубриката на БНБ с въпроси и отговори за еврозоната):

Ще могат ли да се използват резервите на БНБ за финансиране на правителството след присъединяването на България към еврозоната?

Отговор от БНБ (с мои съкращения):

Не. Забраната за парично финансиране на правителствата от централните банки е основен

принцип на функционирането на Европейската система на централните банки, заедно с принципа за независимост на централните банки на държавите-членки на Европейския съюз.

Правителството може неограничено да се разпорежда само до размера на своите вземания от БНБ (размера на салдата по сметките на правителството при БНБ). Не съществува правна възможност БНБ да увеличава средствата по сметките на правителството чрез финансиране или безвъзмездна помощ. Също така БНБ не може да поема задължения, по които длъжник е правителството или други публични органи.

Това означава, че държавите членки не може да използват средства от капитала на националните централни банки с оглед паричното финансиране на публичните дефицити, или за осъществяване на привилегирован достъп на публичните органи до финансовите пазари.

Публикувано на 22 март 2025

#8

КАКВО ЩЕ СТАНЕ С БЮДЖЕТНАТА ДИСЦИПЛИНА? (ЧАСТ 1)

По отношение на публичните финанси въпросите, които идват, са в две посоки:

- 1. Опасност от влошаване на бюджетна дисциплина след преминаване от валутен борд към членство в еврозоната.**
- 2. Лишаване от възможност или частично ограничаване на възможностите за фискален (бюджетен) суверенитет след влизане в еврозоната.**

Това са две хипотези с противоположни знаци. В едната имаме повече свобода за правителствено харчене и дълг, в другата имаме по-малко свобода за това. Различните хипотези идват съответно от две различни групи граждани, които са разтревожени от еврото по различни причини.

Коректно е да отбележа, че пристигнаха и въпроси, които съдържат и двете хипотези едновременно, като източници на недоверие към еврото. От една страна,

хората не искат държавата да се лишава от лостове за икономическа политика (хипотеза 2); от друга страна обаче нямат доверие, че политиките няма да злоупотребят с тези лостове и съответно третират загубата на фискална дисциплина като риск (хипотеза 1).

Последното смесено опасение попада в онази малобройна група въпроси, на които няма да мога да отделя внимание, като те се свеждат най-общо до следното. Искане да направя сравнение на бъдещето на България в еврозоната с някакво възможно бъдеще, което е много различно от настоящето. Пример: пак валутен борд, но не с евро, а със злато или биткойн резерв. Или друг пример: неограничена парична политика, но с правилните хора на борда и правилните политики.

Във всяка публикация с отговори се стремя да сравнявам настоящите рискове и политическа несигурност с рисковете и несигурността в еврозоната. В този смисъл ви насърчавам да прецените дали преминаването от едната в другата политическа ситуация намалява риска от политически грешки или произвол.

Живеем и ще живеем с някакви политически рискове, както сега, така и в еврозоната. Разликата не е количествена (както някои читатели ме помолиха да “изчисля измеримите рискове”), а качествена във вида на рисковете, които поемаме.

Посоката на преливане на рисковете е от разходите на държавата към повече дълг към натиск върху стойността на парите. Това опитваме и имаме интерес да ограничим с правила както в България, така и в еврозоната.

Рисковете в България са от човешка (на политици) недобронамереност или откровена глупост, която да доведе до отмяна на валутния борд, което е възможно с обикновено мнозинство в българския парламент.

Рисковете в еврозоната са от друг характер. Те са достатъчно сериозни, за да не бъдат пренебрегвани в този анализ, както и в бъдещите решения за ЕС, но в много по-малка степен са свързани с личността на конкретен политик или партия. Нещо повече, рисковете в еврозоната изглеждат “знайни” (дългова криза на Франция, криза на банките в Испания, “нова Гърция” и т.н.), докато рисковете от отношението на българските политици към валутния брой са в голямата си част “незнайни” (образно казано, да излезе 41, докато си мислите, че рискувате в 5 от 35). Въпреки че много от вас са преживявали Виденовата зима, има неща, които дори не ви минават през ума.

В следващата серия от отговори ще се фокусирам върху рисковете от хипотеза 1 в началото на текста.

Публикувано на 27 март 2025

#9

КАКВО ЩЕ СТАНЕ С БЮДЖЕТНАТА ДИСЦИПЛИНА? (ЧАСТ 2)

Опасността от влошаване на бюджетна дисциплина след преминаване от валутен борд към членство в еврозоната е според мен лично може най-важният риск, който трябва да анализираме. Също така мисля, че това е споделяно относително широко сред колегите, които анализират икономическата политика.

Ето какво сподели с мен колега макроикономист:

“В еврозоната... правителството ще може, както в други страни, безпроблемно да прави бюджети с дефицити над 3%. Убеден съм, че именно затова бордът пречи на много политици и пак по тези причини те настояват за еврото...”

С други думи - опасенията са за това, че правителството може да влезе в тенденция на безотговорно увеличение на публичните разходи и потенциално дългова спирала, която да излезе извън неговия контрол. Всички конкретни последици от това е трудно да бъдат предвидени, но като цяло

сценариите се свеждат до възможни кризи и възможни изходи от тях, някои от които са по-меки, а някои са значително по-тежки.

По-мека криза е такава, при която пазарите бързо “наказват” едно неблагоприятно правителство, което започва да се затруднява да посреща плащания по дълга си още в ранен етап на кризата. Затруднената държава търси помощ потенциално от Европейския механизъм за стабилност и я получава срещу “оздравителна програма”, която да върне бързо публичните финанси в релси. Банките остават сравнително незасегнати. Като цяло е възможно да има непопулярни мерки в оздравителния план, но аз лично смятам - като гледам текущия бюджет - че те ще са болезнени по-скоро за избрани политически играчи и кръгове, а не толкова за широкото общество.

В по-тежкия сценарий на подобна криза имаме сценарий “Гърция 2”, което включва нужда от спасяване на редица банки с тежки експозиции към затъналото правителство. Такъв сценарий включва и по-тежка оздравителна програма с по-широки непопулярни мерки, например намаляване на някои пенсионни и социални плащания. Всичко това е може би твърде малко вероятно, след като вече Европа има опит с “Гърция 1”, но все пак трябва да се има предвид като едно от възможните бъдеща, които не бива да допускаме.

Но има две важни подробности, които може би пропускаме при анализа на такива сценарии:

Но има две важни подробности, които може би пропускаме при анализа на такива сценарии:

Първо, тези сценарии далеч не са невъзможни и при лева. Да разчитаме на запазване на политическия консенсус за стабилни публични финанси е стратегия, наситена с твърде много пожелателно мислене. *Красен Станчев припомня следното:* “През 2020 г. са отменени правила за стабилност на публичните финанси, прилагани от 2012 г. – 2% от БВП бюджетен дефицит, 40% от БВП държавни разходи и дълг, както и изискването дефицитите да са изключения с ясна перспектива за преодоляване. Става дума за цялостна смяна на философията на управление.”

Второ, фискална криза на България в еврозоната няма да доведе до разрушаване на парите - фундаментално изискване, за да продължи обществото (свободното общество!) да функционира. Това би се случило при дългова криза с лев. При такава криза левът ще бъде разрушен, както вече е бил, последно през 1996-1997 г.

Основното е следното: ***Има риск управлението на публичните финанси да загуби благоразумие. Това важи както сега, така и в еврозоната.***

От какво произтича рискът от загуба на благоразумие (*moral hazard*)?

На теория от всяко облекчаване на достъпа до пари за държавата. Технически това може да бъде с промяна как се третират тези облигации като риск от банките или как ЕЦБ третира облигациите, издадени от българската държава. Това може да притъпи рефлексите на пазара спрямо риска на българското правителство. Но най-опасна става тази игра в комбинация с измамното чувство на “безопасност” в резултат на инструменти като Европейския механизъм за стабилност, който би спасил една малка икономика. Това спасяване обаче би станало само с оздравителна програма, т.е. силна намеса от ЕМС върху бюджетирането и икономическата политика, включително предлагане на идеи за приватизация на държавни активи. Т.е. самото очакване за такъв сценарий би следвало да ограничи алчността на местните политици, които биха загубили значима част от свободата си да харчат по усмотрение парите на данъкоплатците. Ако пък допускаме, че местните политици нямат капацитет да осъзнаят какво следва след дългова спирала, ще трябва да сме доволни от тази потенциална “загуба на суверенитет”, т.е. намаляване на тяхната власт да провеждат местната икономическа политика.

Накрая, нека припомним, че не е възможно БНБ или ЕЦБ директно да финансира правителството. Законодателството на ЕС забранява на държавите

членки на ЕС да използват средства от капитала на националните централни банки с оглед паричното финансиране на публичните дефицити. Също така е забранен достъп на публичните органи до финансовите пазари под каквато и да е форма (примерно покупка от страна на ЕЦБ или някоя от централните банки в еврозоната на облигации, издадени от държавен пенсионен фонд).

Разбира се, както и в момента, правителството на България може неограничено да се разпорежда със средствата, които има на депозит в БНБ (размера на салдата по сметките на правителството при БНБ). Това е всъщност голямата част от фискалния резерв. Но не съществува правна възможност БНБ да увеличава средствата по сметките на правителството чрез финансиране или безвъзмездна помощ. Също така БНБ не може да поема задължения, по които длъжник е правителството или други публични органи.

Публикувано на 28 март 2025

#10

ГУБИМ ЛИ ПАРИЧЕН (МОНЕТАРЕН) СУВЕРЕНИТЕТ?

Въпросите за загуба на суверенитет получих по отношение на: (1) паричната политика, (2) бюджетната политика. В някои случаи тези въпроси включваха и (3) въпрос за загуба на национална идентичност. Предлагам да разгледаме отделно всички тези теми, като започнем със суверенитета по отношение на паричната политика.

Въпрос:

Кои функции на паричната политика ще останат в българските институции и кои ще бъдат предадени на ЕЦБ?

Отговор:

Не толкова техническият отговор е, че в момента БНБ почти не разполага с инструменти за провеждане на парична политика. Това се случи след де факто разрушаването на българската национална валута през 1996-1997 г. и след приемането на германската марка за де факто валута в България чрез валутния

борд (след замяната на марката с евро, еврото пое тази роля).

Така към момента няма да е пресилено да дадем следното определение за българския паричен суверенитет. Единствената власт, която има българското общество (чрез парламента) по отношение на парите, които използваме, е да бъде променен режима на валутен борд в сегашния си вид; да бъде търсена друга резервна валута или съвършено друг паричен режим в опит за “създаване” отново на национални пари.

Такива хипотези биха имали смисъл, ако има дори минимален шанс за някакво доверие в тези национални пари без резервното покрие на еврото или друг актив, на който хората тук и по света вярват. В този смисъл моето очакване е, че ако България тръгне по този “суверенен” път, българите ще видят рязка обезценка на доходите и спестяванията си, измерена в стоки или в други валути.

Затова е коректно, когато социологически агенции питат “Вие за евро или за лев сте?”, този въпрос да бъде зададен с уточнението “Бихте ли подкрепили отмяна на валутния борд, за да бъде левът суверенна валута на българите?” Такива данни не ми е известно да са събирани от агенциите, но може и да пропускам нещо.

Така че приемането на еврото е логичен и рационален изход от валутния борд (който представлява

използване де факто на еврото като местна валута). Това, разбира се, носи и повече власт на БНБ, което може да бъде тълкувано като увеличаване на паричния суверенитет. Този суверенитет обаче няма да бъде типичният национален суверенитет, а ще бъде участие във формирането и прилагането на общи правила за еврозоната. Някои въпроси съдържаха притеснения от това с кого споделяме този суверенитет. Ето например следния въпрос:

Не е ли проблем, че нашата икономика е на друго ниво на развитие в сравнение с тези на Германия и Франция, които имат определено по-силно влияние върху определянето на общата парична политика на еврозоната?

Техническият отговор на горния въпрос е даден в разясненията на БНБ:

След присъединяването на България към еврозоната управителят на БНБ ще участва в Управителния съвет на ЕЦБ с право на глас на ротационен принцип и ще гласува решенията, свързани с паричната политика на ЕЦБ. Управителят на БНБ ще участва в около 70% от гласуванията на УС на ЕЦБ, подобно на управителите на централните банки на Австрия, Белгия, Люксембург, Ирландия, Португалия и др. (за сравнение – за управителите на централните банки на най-големите пет икономики в ЕС честотата на гласуване е 80%).

Не толкова техническият отговор е, че споделянето на суверенитет наистина ограничава свободата на националните власти. В тази връзка много често ме питат: “Защо например Дания и Швеция не желаят да станат част от еврозоната?” Много хора приемат това за загуба на национална сила. Но в случая на България специално (и трябва да припомним, че другите шест ЕС-членки извън еврозоната не са във валутен борд) не може да се говори за загуба на такава национална сила, просто защото няма доверие в лева без да е обезпечен с евро. Нещо повече, рискът от падане на валутния борд е катастрофална (и политически реална) заплаха. В този смисъл “загубата на този суверенитет” е всъщност намаляване на националния политически риск от произвол и грешки.

Публикувано на 01 април 2025

#11

ДЕМОКРАЦИЯ И УСЕЩАНЕ ЗА СПРАВЕДЛИВОСТ

Извън техническите въпроси пристигат и такива, които касаят усещането за демократичност на политическите решения в България. Отделям внимание на тази тема, дори с риск да звучи като лично мнение, по следните причини. Първо, намирам темата за особено важна и чувствителна за нашето общество, особено в настоящия момент на широко споделяни съмнения не само в правовия ред, а също и атаки към съществуващия конституционен ред. Второ, някои от следващите серии отговори ще касаят все по-абстрактни въпроси за “суверенитета на България” и мисля, че няколко базови отправни точки за демокрацията биха ни помогнали да продължим разговора.

Ето един от тези въпроси:

“Над 65% от хората са против влизане в ЕЗ - нали сме демокрация, само това трябва да е достатъчно да приключи дискусиата...”

Този въпрос, предполагам, стъпва на данни от проучване на общественото мнение. Важно е как е зададен въпросът от дадената агенция. Смисълът да има лев (за тези, които го искат) е свободата да бъде

променен валутния борд - неговия резерв или изцяло самия паричен механизъм. Това означава, че обективно по-коректни данни биха били събрани чрез въпрос: "Бихте ли подкрепили отмяна на валутния борд в даден момент?"

Ако има такива, моля да ме насочите към тези данни, за да ги коментираме в отделна публикация.

Разбира се и други неща са важни при проучванията на общественото мнение, които да гарантират обективност и безпристрастност на социологическата агенция. Но за нуждите на този отговор, моля да се фокусирате върху горното изискване - коректно зададен въпрос, който да получи максимално обективна оценка дали българите искат или не искат евро.

Нека припомним, че българите и сега живеят с евро (като резервна валута), но никой не ги е питал: "Искате ли да се разделите с еврото?" Този въпрос вероятно би ни помогнал да разберем дали българите имат проблем с еврото като своя валута.

Цитираните данни по-скоро насочват респондентите към това да споделят отношение към еврозоната като ново членство на България, следващо членството в ЕС. В този смисъл така събраните данни по-скоро биха били използвани, потенциално от евроскептичните партии в България, като аргумент изцяло срещу членството в ЕС. Възможно е това вече

да се случва, защото по същата тема, за демокрацията, получих и такъв въпрос:

“В Словакия и Унгария вече има разговори за референдум за излизане от ЕС, а ние не зачитаме волята на обществото...”

Възможно е и се е случвало страховете на хората да бъдат използвани за убиване на свободата и демокрацията. Но в зрялата демокрация този опит ще бъде посрещнат и поне донякъде неутрализиран от страховете от тирания. Това ще бъде и случая на нации, които доскоро са тънели в мракобесие като например пост-комунистическите страни в Европа.

Мисля си, че по-голямата опасност от атака на свободата идва от друг вид лидери, харизматични като характери, обещаващи точно определен перфектен свят. Те продават утопията сравнително лесно, защото градският мит казва “демокрацията е несъвършена система”. Тя е “несъвършена” само за тези, които очакват демокрацията да им осигури живот в точен свят (примерно Швейцария или Скандинавия).

Но силата на демокрацията, основана на върховенство на правото, не е обещан съвършен свят, а устойчиви механизми за избягване на катастрофални провали.

Карл Попър в “Отвореното общество и неговите врагове” предлага да оценяваме политическите

системи не по това какви идеали обещават, а по механизмите им за ограничаване на злоупотребите и предотвратяване на тиранията.

По същия начин стабилните съюзи между нации се изграждат не толкова върху общи утопии, колкото върху споделени граници на това, което не трябва да се допуска — агресия, икономическа дестабилизация или потискане на основни човешки права.

Това важи и за трайни военни съюзи като НАТО, дефанзивни по своята дефиниция и оттам устойчиви и трайни. Това важи и за други обединения на нации като Европейския съюз, който премахна ограничения пред хората и тяхната инициатива, но също поставя **демократичния правов ред** като основно условие за всеки член в съюза. Същото важи за валутния борд, както и за членство в еврозоната - това са по същество ограничителни механизми, които лимитират местния политически произвол и оттам несигурността за гражданите.

Публикувано на 06 април 2025

#12

ДИГИТАЛНОТО ЕВРО

Връщаме се към техническите въпроси с темата за дигиталното евро. До края на кампанията, която обявих със срок 1 юни, ще отделя приоритетно внимание на въпроси, които имате по отношение на парите, банките и финансовата система.

Тук правя кратко въведение в идеята за дигитално евро. При нужда от повече разяснения, моля не се колебайте да ми пишете (в лично съобщение, моля!) Не се притеснявайте да питате. Колкото повече знаем, толкова по-малко се страхуваме от промените – особено когато те са в наш интерес.

Дигиталното евро е електронна форма на еврото,

издавана от Европейската централна банка. Ще можем

да го използваме за плащане онлайн и офлайн, бързо и безплатно, подобно на пари в брой – но в дигитална форма.

Когато България влезе в еврозоната, българите ще получат достъп и до дигиталното евро. Това ще бъде допълнителна опция, не задължение. Ще можем да избираме между кеш, банки и дигитални плащания с пари от ЕЦБ – всички с една и съща стойност.

1. Ще замени ли парите в брой?

Не. Дигиталното евро ще допълва, а не заменя наличните евробанкноти и монети. Всеки ще може сам да избира с какво да плаща – кеш, карта или дигитално евро.

2. Защо изобщо се въвежда дигиталното евро?

Причините са стратегически. Голямата част от електронните плащания минават през частни компании, базирани извън Европа. Целта на дигиталното евро е да даде на гражданите независима, европейска алтернатива за дигитални разплащания. Като цяло това е дефанзивен ход на ЕС - защита на Европа от възможни рискове в други държави, в това число във финансовия сектор.

3. Кой ще може да го използва?

Всички граждани и фирми в еврозоната, включително временни посетители. След като България приеме еврото, и ние ще имаме достъп до дигиталното евро.

4. Как ще се използва?

През мобилно приложение, карта или носимо устройство (смартфон, смарт часовник). Ще може да се плаща в магазин, онлайн, между хора (P2P), към институции – и офлайн, без интернет.

5. Ще плащаме ли такси?

Не. Използването на дигиталното евро ще бъде безплатно за потребителите.

6. Ще има ли лихва?

Не. Дигиталното евро е създадено за разплащания, а не за спестяване или инвестиции. Вероятно ще има лимити на сумата, която може да се държи дигитално, за да не се местят масово депозити от банките.

7. Как се гарантира сигурността и поверителността?

При офлайн плащанията – поверителността ще е като при плащане с кеш. При онлайн плащанията – ЕЦБ няма да знае какво купувате. Данните ще се обработват само от доставчика на услугата, при спазване на европейските правила за защита на личните данни (GDPR).

8 Кога ще бъде въведено?

Проектът е в подготвителна фаза от ноември 2023 г. Решение за въвеждане ще се вземе най-рано в края на 2025 г., след приключване на тестове и приемане на необходимите закони.

Публикувано на 15 април 2025

#13

ГУБИМ ЛИ НАЦИОНАЛНА ИДЕНТИЧНОСТ?

Когато изчезне българският лев, ще използваме еврото като национална валута. България ще бъде част от еврозоната и българската идентичност ще има участие в общата валута.

Първо да обърнем внимание на техническия въпрос кои български символи ще бъдат запазени и по този начин ще бъдат въведени сред символите на еврото като валута. На края на текста има изображения на монетите - моля вижте колко близки са до монетите, които в момента използваме в България.

Евромонетите имат обща страна и национална страна. На националната страна е посочена емитиращата държава, а на общата страна са представени изображения на Европа.

Ето какво е изобразено на националната страна на българските евромонети:

- На монетата от 2 евро е изобразен Св. Паисий Хилендарски, както и надпис на кирилица вдясно „БЪЛГАРИЯ“. Вляво от изображението на светеца са разположени надпис на кирилица „ЕВРО“ и годината на емисия. По гурта на монетата от две

евро има следния надпис: на едната половина е изписано „БОЖЕ ПАЗИ БЪЛГАРИЯ“, а на другата – обърнато е изписан същият надпис.

- На монетата от 1 евро е изобразен Св. Иван Рилски, както и надпис на кирилица вдясно „БЪЛГАРИЯ“. Вляво от изображението на светеца са разположени надпис на кирилица „ЕВРО“ и годината на емисия.
- На евромонетите от 50, 20, 10, 5, 2 и 1 цента е изобразен Мадарският конник. Отгоре има надпис на кирилица „БЪЛГАРИЯ“, а отдолу също на кирилица – „СТОТИНКА“ при 1 цент и „СТОТИНКИ“ при 2, 5, 10, 20 и 50 цента. Вдясно е годината на емисия.

Всички тези евромонети с български символи ще бъдат приемани навсякъде, където се извършват разплащания в евро!

Изображения: БНБ

Отделно от техническите аспекти има нужда от следното уточнение. Въпросите за национална идентичност понякога се смесват с въпроси, базирани на национализъм. Струва ми се за много хора ще полезно да си изяснят какви са основните разлики между идентичност и национализъм. Ето нещо като база:

- *Идентичността е усещане за принадлежност – към език, култура, обичаи, обща памет. Тя може да бъде многопластова и динамична – човек може да е*

едновременно българин, европеец, родител, професионалист, вярващ и т.н.

- *Национализмът често претендира за изключителност – поставя националната принадлежност като върховна и несъвместима с други идентичности. Той чертае граници, вместо да гради мостове.*
- *Докато идентичността търси разбиране и съжителство, национализмът често разчита на страх и противопоставяне – „ние срещу тях“.*
- *Идентичността е уверена в себе си и не се плаши от отвореност; национализмът е несигурен, затова се капсулира и се отбранява дори от въображаеми заплахи.*
- *Идентичността се изгражда и развива; национализмът често е фиксиран във въображаемо „златно минало“, към което трябва да се върнем.*
- *Национализмът налага колективна идентичност, която подчинява индивидуалната свобода на предполагаемите интереси на нацията. Това води до изключване, ксенофобия и в крайна сметка до конфликти.*

Наясно сме, че има общества, които претендират за цивилизованост, но в тях преобладава идеята (интелектуално преповтаряна и широко приета сред хората), че индивидите съществуват предимно за да служат на държавата, а не държавата да служи на индивидите.

Но национализмът е фундаментално несъвместим с принципите на свободното общество и оттам несъвместим с цивилизацията. В едно свободно

общество хората са свободни да се самоопределят и да се асоциират, както решат, без да бъдат ограничавани от твърди национални или етнически идентичности.

Публикувано на 22 април 2025

#14

ФИСКАЛЕН СУВЕРЕНИТЕТ ИЛИ СУВЕРЕНИТЕТ НА ГРАЖДАНИТЕ?

Тази публикация е предназначена за избран кръг читатели, които ми задаваха въпроси за загубата на “фискален суверенитет”. Коректно е да отбележа, че по-голямата част от макроикономическите опасения всъщност бяха в обратната посока: че правителството ще загуби благоразумие в провеждане на бюджетна политика, защото ще получи повече свобода (повече “фискален суверенитет”?) да харчи парите на данъкоплатците и да задлъжнява. Но в същото време от една група читатели, макар и по-малобройна, пристигнаха и въпроси, които мога да обобща със следния цитат от читател.

Въпрос:

"Ако предположим, че повечето държави от еврозоната, които ние броим за богати, си живеят със сериозен държавен дълг и няма революции, то явно този дълг е бил инвестиран.... Това не означава ли, че ние няма как да наваксаме разликата, примерно чрез разумно емитиране на правилно инвестиран дълг... Защото политиката на ЕЦБ е запазване на стабилност и, разбира се, съобразена с по-големите икономики?"

Отговор:

Логиката на въпроса е следната: Богатите държави имат дълг, там се живее добре, значи явно дългът е бил инвестиран разумно. Не можем ли и ние да наваксаме чрез добре управляван дълг? Това принципно е рационален въпрос. Въпреки че допусканията в него не са подкрепени от силно изразен консенсус в икономическата теория, този въпрос засяга основен риск: дали институциите и правовият ред в България са достатъчно стабилни, за да гарантират, че емитиран дълг наистина ще бъде разумно инвестиран. Вероятно читателят ще се изненада, че отговорът започва не от икономическата политика, а от нещо по-дълбоко: от върховенството на закона (правовия ред) и защитата на свободата на гражданите (истинския смисъл на “суверенитет”).

Какво е истински суверенитет?

Националният суверенитет традиционно означава правото на държавата да управлява сама себе си, без външна намеса. Но в едно свободно общество суверенитетът има два слоя:

Външен суверенитет — независимост от външни сили.

Вътрешен суверенитет — защита на гражданите от собствената власт чрез върховенство на правото и конституционни ограничения.

Истинският национален суверенитет е произведен на индивидуалния суверенитет — той служи на свободата на гражданите, а не на властовите интереси на държавния апарат.

Конституцията не просто организира властта, а я ограничава — за да защити човека от властта.

Какво означава върховенство на закона?

В официалния превод на европейските договори "rule of law" на български е преведено като "правова държава". Този привидно дребен технически детайл е уловен от **Krassen Stanchev** в **анализ от юни 2024** за това какво разкрива преводът на тези две думи за философията на българското държавно управление и конституционен ред - като цяло какво пази отделния човек от собственото му правителство. Преводът "правова държава" е може би формално верен, но заменя дълбокото съдържание на "rule of law".

Върховенството на закона означава, че никой — нито държавата, нито правителството — не стои над закона. Законът защитава свободата на човека, а не удобството на управляващите. Това разбиране е фундаментално за Европейския съюз — и е залегнало в Договора за функционирането на ЕС (ДФЕС).

Договорът за функционирането на ЕС укрепва суверенитета на гражданите и държавите членки по три ключови начина:

1. **Общи стандарти:** така се гарантира, че основни права не зависят само от националното правителство.
2. **Двойна защита:** гражданите имат правото да търсят защита както на национално, така и на европейско ниво.
3. **По-силна глобална позиция:** обединени, държавите могат да защитават ефективно икономическите и политическите си интереси.

В този смисъл ЕС е съюз на суверенни граждани и нации, които са избрали да защитават свободата си заедно, а не поотделно. Суверенитетът, който започва от свободата на човека, не се губи в съюз, а по-скоро се укрепва.

Затова загубата на “фискален суверенитет” от едно правителство със съмнителни стандарти за бюджетна дисциплина всъщност е получаване на допълнителен суверенитет на гражданите - свобода да планират живота и бизнеса си.

Разбира се, всичко това са принципни положения. Прилагането им в българската политическа реалност е наситено с много рискове. Както писах в публикациите за бюджетната дисциплина, както сега, така и в еврозоната, българското правителство рискува да загуби благоразумие в харчовите.

Тези рискове се усилват от самозаблудата, че България влиза в еврозоната като устойчива демокрация, базирана на правов ред.

Затова завършвам тази публикация с въпрос, който никой не ми зададе, а пък за мен лично е най-важният. Влизането в еврозоната ще отслаби ли натиска за вътрешни реформи в България за постигане на правов ред? Ще загубим ли механизъм за натиск върху българската власт да се само-реформира в посока върховенство на закона, справедливост и свобода за отделния човек? Ще бъдем приети почти формално, геополитически може би, без да изпълняваме условията за правова демократична държава, но след това какво? Такива ли ще си останем или ще намерим вътрешни сили да направим България устойчива демокрация? Или сега фокусът са външните заплахи, пък по-нататък ще му мислим? Няма ли да бъде катастрофа да приемем, че защитата от външни агресори и защитата на правовия ред са две различни задачи?

Публикувано на 27 април 2025

#15

КАКВО ТРЯБВА ДА НАПРАВИ БИЗНЕСЪТ ПРЕДИ 1 ЯНУАРИ 2026?

На въпросите относно нужната адаптация на бизнеса при влизане в еврозоната потърсих отговорите заедно с технологичната компания **Novarto Ltd**.

Преминаването към общата валута е свързано с еднократни разходи за бизнеса, но с навременна подготовка тези усилия могат да се превърнат в стратегическа инвестиция. Освен че ще спестите бъдещи оперативни разходи, можете да използвате момента за подобрения, които отдавна са били на дневен ред.

Най-важното: Не отлагайте подготовката за последния момент!

Преходът към еврото е управляем процес. С правилно планиране той може да бъде не просто техническа промяна, а и възможност за стратегическо обновление и по-голяма конкурентоспособност.

Какво трябва да се актуализира, след като цените на стоки и услуги трябва да бъдат преизчислени в евро?

Компаниите ще трябва да пренастроят счетоводни системи, TP3, ERP, шаблони за фактуриране, договори и ценови листи. Това важи особено за бизнеси с по-сложни вътрешни процеси, но като цяло решенията са ясни и преодолими.

Цените на стоки и услуги трябва да бъдат преизчислени в евро. Възможно е да се наложи и техническо обновяване на онлайн платформи, особено в частта за плащания, фактуриране и ценообразуване.

Тези неизбежни разходи може да се използват стратегически – като повод за решения, които иначе биха били отлагани, като например:

Какви са основните стъпки за подготовка и как да структурираме процеса на преход?

Трябва да се идентифицират засегнатите системи - в кои модули на ERP системата или електронния магазин има валутни операции. Това най-често са фактуриране, ценообразуване, разплащания, понякога складовия модул (ако в него има ценови стойности), финансовите отчети и някои други справки, интеграциите с банки и други оператори за разплащания. Прави се оценка и планиране на нужните промени. Тестват се промените, като ако има някакви съпътстващи проблеми се отстраняват и

когато всичко изглежда добре променените системи се пускат в действие.

Добра идея е планиране на преходен бюджет. Може да са нужни допълнителни средства за софтуерни актуализации, юридически консултации и обучения за екипа.

Има ли пряка полза от всичко това?

Важно е да се има предвид, че тези разходи са еднократни. За бизнеса в дългосрочен план “инвестицията ще се изплати” чрез спестени оперативни разходи. Една от най-големите преки ползи ще бъде намаляването на транзакционните разходи или с други думи банковите и други такси за обмяна на валута при международни преводи и сделки.

Работата с клиенти и партньори от други страни от еврозоната ще е по-интуитивна – и не само поради еднаквата валута, но и защото някои административни и счетоводни процеси се опростяват. Особено покрай използването на SaaS услуги, софтуерни лицензи, онлайн реклама и т.н., които евентуално също се таксуват в евро.

Онлайн продажбите в рамките на еврозоната трябва да станат по-лесни, защото потребителите предпочитат да сключват сделки в собствената си валута.

С отпадането на необходимостта от превалутиране от лева в евро и обратно, ще отпадне и нуждата от разни модули за превалутиране в някои софтуерни системи, електронни магазини, платформи за разплащания, но това също не е някаква радикална промяна.

Трябва ли да променяме всички договори, по които задълженията са в лева?

Не е необходимо да се променят всички договори изрично. Законодателството ще гарантира автоматичното преобразуване на всички суми в лева към евро по фиксирания курс (1 евро = 1.95583 лева) към датата на въвеждане. Това е *ex lege* преобразуване – т.е. произтича директно от закона, автоматично, без да е необходимо изрично съгласие или допълнително действие от страните по договора.

Все пак, това може би е добра възможност договорите да се прегледат и да се актуализират поетапно – особено ако ще се подновяват, предоговарят или имат значение за дългосрочни отношения с партньори.

*Благодарност към **Yovko Lambrev** и **Borislav Minkov** от Novarto за работата по тези отговори. Сега е добър момент да благодаря и на **Zhulieta Mandazhieva, LL.M** за помощта по някои юридически детайли във въпросите за еврото.*

Публикувано на 30 април 2025

#16

КАКВО ЩЕ СЕ ПРОМЕНИ ЗА БАНКОВИТЕ КЛИЕНТИ?

Гост-автор в бюлетина: Иво Ефтимов

Във връзка с продължаващите въпроси от читатели относно отношенията между банките и техните клиенти след присъединяването на България към еврозоната, поканих за коментар в стил Q&A **Ivo Zdravkov Eftimov**, когото познавам добре като банкер с дългогодишен опит.

Какво ще стане с банковите сметки в лева?

Всички сметки в лева – както на физически, така и на юридически лица – ще бъдат автоматично и безплатно преобразувани в евро. Превалутирането ще се извърши по фиксирания курс 1 евро = 1.95583 лева. Макар че окончателното решение за валутния курс ще бъде взето от Съвета на ЕС, българското законодателство предвижда приемане на еврото само при запазване на текущия фиксиран курс 1.95583 лева за 1 евро.

Трябва ли клиентите да предприемат някакви действия?

Не. Превалутирането ще бъде автоматично. IBAN номерата на сметките ще се запазят.

Ще има ли такси за това преобразуване?

Не. Законодателството забранява банките да налагат такси за превалутиране на сметки при приемане на еврото.

Какво се случва, ако клиент има повече от една сметка в евро?

Ако клиентът желае да закрие излишна сметка, може да го направи без такса в срок до два месеца след въвеждането на еврото. Обърнете внимание коя ваша сметка е основна за получаване на доходи или плащания.

Как ще се променят лихвите по кредити?

Фиксирани лихви: Остават без промяна за целия срок на кредита.

Променливи лихви: Базовият индекс (например средна цена на депозитите в лева) ще бъде заменен с аналогичен индекс в евро. В деня на приемане на еврото обаче общият размер на лихвата трябва да остане непроменен спрямо предходния ден.

В бъдеще лихвите могат да се изменят, но това ще зависи от пазарни условия, а не директно от самия акт на приемане на еврото. В договорите на банките

има изискване за прозрачност при промяна на условията.

Ако лихвата по кредита ми се удвои, вноската ми също ли ще се удвои?

Не. Ето пример: Кредит от 100 000 лв. за 20 години при 2.5% лихва -> месечна вноска: 529.90 лв. Същият кредит за същия период при 5.0% лихва (двойно по-висока) -> месечна вноска: 659.96 лв. Увеличението на вноската е осезаемо, но не двойно.

Не е ли зле за банките, че лихвите в България ще са сред най-ниските в еврозоната? Нали банките печелят от високи лихви?

Всъщност при ниски лихви в една растяща икономика качеството на кредитния портфейл се подобрява – което носи по-добри финансови резултати за банките. Влизането на България в еврозоната е поредна стъпка в европейската ни интеграция. Само по себе си то няма да предизвика кардинални и незабавни икономически промени. Икономическите флуктуации зависят в много по-голяма степен от глобални фактори като политически решения, войни, пандемии и други.

Публикувано на 3 май 2025

#17

ЗАЩИТА НА ДОБРОСЪВЕСТИЯ БИЗНЕС

По време на тази лична разяснителна кампания към мен постъпиха сигнали за административен натиск върху малкия бизнес. Малки търговци ми съобщиха за случаи на прекомерни проверки, заяждане по формални поводи, грубо отношение от страна на контролни органи.

Ако допуснем контролните органи да използват евроизацията за (още повече) тормоз върху малкия бизнес, рискуваме ерозия на доверието, задушаване на инициативността и открито недоволство.

Приемането на еврото трябва да подкрепи свободата и инициативността, а не да я подменя с натиск и страх.

В медицината съществува терминът ятрогенния — вреда, причинена от самото лечение. Лекарят действа с най-добри намерения, но намесата му в сложна система като човешкия организъм може да предизвика нежелани усложнения. Този принцип важи с пълна сила и за обществените системи.

Сега искаме държавата да контролира за некоректни търговски практики, да предпази потребителите, но вместо това рискуваме чиновниците да влошат бизнес средата, да предизвикат допълнителни разходи и в някои случаи да задушат бизнеса. Трябва да подхождаме сериозно към крехкото доверие на гражданите и бизнеса във всичко, което прави държавата.

Важно е прилагането на новите регулации да защитава реалните интереси на потребителите, без да създава допълнителна тежест за добросъвестните търговци. Прекомерната строгост, особено към малкия бизнес, може да има обратен ефект — да влоши бизнес средата и да доведе до загуба на доверие както от страна на търговците, така и на потребителите.

Истинският успех на евроизацията ще се мери по това дали ще донесе усещане за повече възможности, повече справедливост и повече предвидимост за хората.

Затова предлагам създаването на гореща линия за сигнали за административен произвол, свързан с новите изисквания при евроизацията.

Така ще дадем възможност на добросъвестния бизнес да бъде защитен, ще изградим механизъм за бърза реакция при злоупотреби и ще затвърдим доверието в реформата още в нейния начален етап.

Най-важното е да осигурим реален механизъм за контрол върху самите контролиращи органи.

Ако смятате, че подобна инициатива е важна, моля за подкрепа чрез споделяне към политици, държавна администрация и други заинтересовани страни. Нека продължим да мислим в тази посока — всякакви идеи за по-ефективни механизми са добре дошли.

Публикувано на 7 май 2025

#18

КАК ДА РАЗПОЗНАВАМЕ ДЕЗИНФОРМАЦИЯТА ЗА ЕВРОЗОНАТА?

Гост-автор в бюлетина: **Svetoslav Malinov , Center for the Study of Democracy**

В една от последните теми в бюлетина обръщаме внимание на дезинформацията. За тази тема поканих Светослав Малинов, изследовател в Центъра за изследване на демокрацията. По време на последните 12 седмици аз лично научих много за това как работи дезинформацията. Разбрах, че не трябва да я подценяваме, дори когато сме твърдо уверени в критичното си мислене. Понякога неволно споделяме “новина”, която ни е докоснала емоционално - обикновено страх или ярост - без да вложим поне минимално усилие да проверим нейната достоверност. Има едно средство срещу тези атаки: мислете повече преди да споделите, съмнявайте се във всеки авторитет, включително в мейнстрийм медиите, и като цяло споделяйте по-малко.

Следете за следните три “червени флага”:

1. обещание за лесен отговор на сложен въпрос;
2. сензационно заглавие с апокалиптичен или еуфоричен тон;
3. масово препращана и споделяна новина, анализ без ясен автор и източник.

Дезинформационната кампания срещу еврозоната в България експлоатира липсата на стратегическа комуникация от българските и европейските институции по темата и страховете от загуба на суверенитет и лична свобода. А би следвало всеки българин над 40 г. да може да направи лесно сравнение на запазването на личния му финансов суверенитет, като си спомни фалитите на банките 1996/97 (без Европа) и през 2014 (с Европа). И в двата случая българските политици предизвикаха кризата с безотговорното си и користоно поведение, но във втория обикновените вложители имаха силен допълнителен съюзник в лицето на Европейската комисия, която принуди българското правителство да изпълни задълженията си и да възстанови гарантираните депозити на дребните вложители.

(Виж: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_14_1041)

Как митове и клипове изместват фактите в публичния разговор за еврото

Митовете около еврото не се развенчават лесно, особено когато те се подклаждат от външни и вътрешни сили търсещи да събудят престорена

национална гордост и самочувствие с фалшиви аргументи. Това важи с особена сила за младите хора, които тепърва изграждат финансовата си грамотност. Онлайн проучване, проведено през януари 2025 г. от Център за изследване на демокрацията сред 1003 българи на възраст между 16 и 25 години, показва, че 41,4% напълно се съгласяват с твърдението, че най-задълженелите страни са именно тези от еврозоната, а още 36,3% се колебаят. Подобни резултати демонстрират не толкова осъзната оценка на икономическата реалност, колкото влияние на популярни, но погрешни схващания.

Опитът на други държави: без основания за страх от фалит или бедност

България е сред страните с най-нисък държавен дълг в ЕС, но и една от най-бедните - комбинация, която често поражда страхове, че с приемането на еврото ще бъдат поемани чужди дългове или ще настъпи допълнително обедняване. Подобни опасения се засилват и от активно разпространявани в онлайн пространството наративи против еврозоната, идентифицирани от Център за изследване на демокрацията в периода 1 януари 2022 - 31 декември 2023 г., които до днес остават непроменени по съдържание и риторика. Водещото твърдение е, че приемането на еврото ще доведе до икономически срив и ще отнеме на България фискалната независимост. Допълнително се внушава, че еврото

ще унищожи лева и валутния борд, ще намали покупателната способност и ще направи страната уязвима на дълговата криза в еврозоната.

Няма механизъм, по който една страна от еврозоната да покрива задълженията на друга. България няма да стане солидарен длъжник на чужди дългове.

Европейският механизъм за стабилност (ЕМС), който предоставя кредити на нуждаещи се държави, изисква изпълнение на реформи и връщане на отпуснатите суми. Наистина, еврозоната разполага с общ фонд за справяне с финансови кризи, който е предназначен за подпомагане на държави в затруднение, но без да натоварва другите страни с чужди дългове.

Българският сценарий няма да е гръцки

Ако нещо звучи прекалено страшно или прекалено хубаво, за да е истина, най-вероятно не е истина. Истинната информация не се нуждае от театрални ефекти. В свят, в който алгоритмите насърчават емоцията, а истината често е сложна и не толкова вълнуваща, важно е да развием навика да мислим по-бързо отколкото да кликваме.

За това, когато се натъкнем на статия онлайн, че България ще повтори „гръцкия сценарий“ с влизането си в еврозоната, е добре да си припомним фактите. Кризата в Гърция беше резултат от години трупан и укриван суверенен дълг, за който националното политическото ръководство носеше

пряка отговорност. Именно след тази криза през 2010 г. беше създаден Европейският семестър - не единственият, но важен инструмент, чрез който ЕК следи икономическите и фискалните политики на страните и предупреждава, ако се появи риск.

Това, което днес прави подобен срив по-малко вероятен, е не просто наличието на нови правила, а промяната в самата архитектура на еврозоната. Оттогава насам бяха изградени инструменти за надзор, координация и реакция, които дават възможност рисковете да бъдат засичани и адресирани навреме - още преди да се натрупат до точка на срив. Това не е гаранция срещу бъдещи грешки, но е реална, оптимизирана защита срещу повторение на сценарий, при който цяла една страна се оказва в капан от собствени укрити проблеми. (Примери за инструменти: Macroeconomic Imbalance Procedure - European Commission; The corrective arm/ Excessive Deficit Procedure - European Commission).

Отлагането подкопава доверието

Най-опасната форма на дезинформация не е пълната лъжа, а полуистината - факт, представен без контекст. Инициативата на президента Радев за референдум за еврозоната е добър пример за това. Въпреки че не се поставя под въпрос самото влизане в еврозоната, говоренето за отлагането на процеса пренебрегва факта, че България вече е преминала през сложна многогодишна процедура, изискваща стабилно правителство и осигурен бюджет.

Европейската комисия изглежда ще потвърди, че страната е готова за еврото, но на национално ниво, няма как институциите да не са разколебани от позицията на най-популярната политическа фигура. След като същите тези институции, без възражение от президентството са подали искане за извънреден конвергентен доклад, подготвили са дизайна на българските евромонети, решение да се забави отново процеса, поставя под въпрос сериозността на ангажиментите и подкопава престижа на страната.

Манипулацията днес: от анонимни профили до политически трибуни

Много от твърденията срещу влизането на България в еврозоната се основават на анонимни източници, като „експерти“ и „учени“, които не предоставят конкретни доказателства. Често се използват фрази като „експерти твърдят“, като за всеки трябва да е ясно, че ако не може да проследи откъде идва информацията, това трябва да бъде сигнал за съмнение в нейната достоверност. Много от експертите, които изразяват възражения срещу еврозоната и застават с името си зад тях, често търсят политическа изява или защитават идеологически позиции. Дезинформацията рядко идва от името на конкретни хора или институции. Най-често тя се разпространява през социалните мрежи - „препратено от приятел“, „видяно в група“, „някой познат го пусна“. Това я прави трудна за проследяване, но лесна за разпространение -

използва доверието между хората, за да се легитимира.

Благодаря на Руслан Стефанов, директор на икономическата програма на Център за изследване на демокрацията, за идеите и подкрепата към тази кампания.

Публикувано на 15 май 2025

#19

КРАТЪК НАРЪЧНИК ЗА ЗАЩИТНИЦИ НА ЕВРОТО

Как да говорим обективно, с уважение и яснота по най-спорната икономическа тема в България

Тази предпоследна публикация е предназначен специално към онези, които защитават присъединяването на България към еврозоната, и искат да го правят честно, обективно и с уважение към хората, които все още се колебаят. Ако вярваме, че общественият дебат има смисъл, той трябва да се води не с лозунги, а с аргументи, които издържат на съмнение. И точно затова следва да търсим устойчивите основания за защита на еврото не в обещанията за бъдеща изгода, а в ограниченията, които ни предпазват от системни грешки.

Най-важното: *изградете аргумента си върху едно послание, няма нужда от списък причини за еврото. Аз лично използвам като аргумент “за” само едно нещо: еврото носи повече сигурност - по-малко риск, вкл. от друг валутен курс.*

1. Не влизайте в капана „какво стана в Хърватия и Естония“ — избягвайте индукцията и аналогията.

Много от аргументите „за“ и „против“ еврото, включително сред колеги икономисти и публични говорители, са основани на индукция – наблюдение на миналото и извеждане на обобщения: какво се е случило в други страни, какво не се е случило в България досега и т.н. Това включва и мисленето по аналогия (например: „как стана в Хърватия“). Такива подходи могат да бъдат полезни илюстрации, но не са здрава основа за вземане на решения.

Индуктивните аргументи рядко са достатъчно силни, когато става дума за системни рискове.

Бъдещето се оформя от структурата на стимулите и ограниченията днес. Именно затова следва да говорим за граници и механизми, а не за обещания и надежди.

2. Не твърдете, че еврото ще донесе преки промени – почти всички идват по други линии.

След въвеждането на еврото ще настъпят много промени – но огромната част от тях няма да са резултат от самата валута. Инфлация, доверие, лихвени условия – всички те вече се преливат към нас, защото левът е вързан към еврото.

Не забравяйте, че всеки аргумент-обещание ще бъде лесно атакуван от евро-скептиците - те имат нужда

само от едно наблюдение да ви оборят, докато вие никога няма да може да докажете със сигурност, че сте прави.

3. Не замитайте под килима рисковете на еврозоната. Но припомняйте, че ние вече живеем с тях.

Не поемаме нови рискове с въвеждането на еврото. По-големите рискове вече са тук. Плюс вътрешните рискове да променим режима на валутен борд.

Еврозоната не гарантира успех – но изключва някои от най-лошите сценарии за България.

4. Разяснявайте качествената разлика между рискове във и извън еврозоната.

Рисковете в еврозоната са сериозни – но предимно „знайни“: фискална криза във Франция, банков проблем в Испания, „нова Гърция“.

Рисковете в България са по-малко осъзнати, сякаш невидими, но съвсем реални. Достатъчно е обикновено мнозинство в НС за отмяна на борда. Няма нужда от криза – само от желание за харчене. Няма нужда от зла умисъл – достатъчна е глупост или инерция.

В еврозоната рисковете са по-малко персонализирани. В България – те носят човешко лице, на депутати в народното събрание.

5. Пояснете, че стабилността идва не от волята на управляващите, а от правилата.

Както припомня [Krassen Stanchev](#):

“През 2020 г. са отменени правила за стабилност на публичните финанси, прилагани от 2012 г. – 2% дефицит, 40% разходи и дълг, изискване дефицитите да са изключения. Става дума за цялостна смяна на философията на управление.”

Фискална или дългова криза не е изключена и при лева. Но в еврозоната такава криза няма да разруши самите пари. При криза с лев – валутата ще бъде унищожена. Това вече се е случвало. Последно – през 1996–1997 г.

6. Защиатавайте гражданите, не държавата.

Да, еврото ограничава фискалната свобода на правителствата. Но в условия на съмнителна бюджетна дисциплина това не е загуба – а защита. Не за политиците, а за гражданите.

Загубата на „фискален суверенитет“ от едно правителство със съмнителни стандарти всъщност

е получаване на допълнителен суверенитет за гражданите – свободата да планират живота и бизнеса си без страх от разруха на парите.

7. Via Negativa: показвайте, че стабилността идва от ограниченията, не от идеологии.

Стабилните съюзи между нации се изграждат не толкова върху общи утопии, колкото върху ***споделени граници на това, което не трябва да се допуска*** — агресия, икономическа дестабилизация, потискане на човешки права.

Това важи за:

- **НАТО** – по дефиниция отбранителен съюз;
- **Европейския съюз** – който дава свобода на движение, но поставя върховенството на правото като входно условие;
- **Валутния борд** – който лимитира местната самоволност, за да предпази хората от повторение на катастрофа;
- **Еврозоната** – която отнема правото на безконтролно печатане и харчене на националните правителства, за да върне сигурността на гражданите.

Демокрацията не се гради върху утопии. А върху ясни граници за това, което не бива да се допуска – дори от добри хора с добри намерения.

Публикувано на 17 май 2025

#20

НАЙ-ТРУДНИЯТ УРОК

(БЛАГОДАРНОСТ И ДУМИ ЗА ФИНАЛ)

Надявам се този бюлетин да остане като източник за бъдеща референция – за хора, които искат да разберат не само какво решихме, а как мислехме, когато го решавахме. И още повече – надявам се всичко написано тук да може един ден да бъде проверено, подложено на критика и потенциално опровергано. Това е силата на разума – не в непогрешимостта, а в отвореността към корекция. Можем да опровергавахме, но рядко да доказваме.

Подобно на търсенето на истината, битката за свобода, за справедливост, за върховенство на правото е от онези усилия в живота, за които може да докажеш само провал, но никога успех. Когато имаме свобода, тя е невидима. Когато започнем да мислим за нея, най-вероятно вече сме на път да я загубим.

Един от най-трудните уроци е отказът от реципрочност. В моя свят – свят на отворено общество и демократична процедура – аз ще защита

правото на онзи, който говори срещу самите тези ценности. В неговия свят – където редът е утопичен, а идеите са окончателни - няма да мога да говоря за свобода, нито за съмнение, нито за избор.

Но свободата не е сделка и не очаква симетрия. Справедливостта не винаги изисква реципрочност. Затова изборът на институции не е въпрос на прагматизъм, а на защита на свобода в свят без реципрочност.

Обявих тази кампания на 23 февруари 2025 с крайна дата 1 юни 2025. Още от самото начало ме подкрепиха много приятели, колеги и журналисти, за което съм безкрайно признателен. Разбира се, всички грешки и пропуски са изцяло моя лична отговорност. Изброяването е приблизително хронологично:

Александрина Стоева, Георги Ганев, Десислава Николова, Мирослав Турийски, Спас Бакъров, Валентина Куцева, Красен Станчев, Руслан Стефанов, Таня Илиева, Велислава Попова, Живка Танчева, Вяра Желева, Емилия Милчева, Веселин Дремджиев, Ивайло Лаков, Марта Младенова, Светла Костадинова, Александър Кръстев, Йовко Ламбрев, Борислав Минков, Иво Ефтимов, Светослав Малинов, Жулиета Мандажиева, Иван Димитров.

Калин Манолов ме канеше многократно в Алтернативата, но аз не успях да намеря време да участвам - изцяло моя е вината за този пропуск.

Мирослав Петков от Книжарници АБВ в Плевен, които обявиха цени в евро след моя призив. Надявах се, че някои от големите търговски вериги ще дадат добър пример и ще сложат двоен етикет – цени в лева и евро – още преди това да стане задължително. До момента никоя не го направи. Малък пример, но показателен. Важните решения не са само във властта.

Благодаря на всички, които задавахте въпроси, и на всички, които следихте и препубликувахте моите отговори!

Публикувано на 24 май 2025

ЗА АВТОРА

Георги Стоев започва професионалния си път на макроикономист в ИПИ през 1998 г., съосновател е на Индъстри Уоч, а понастоящем председател на Trakia Tech, стратегически консултант на Тракия икономическа зона и Индустриален парк Сливен. Създател е на поредицата "Инвестиционна дестинация" за някои от големите градове в страната. Автор е на подкаста Ex-Ante, колумнист на "Форбс". Бил е гост-преподавател в НБУ и Пловдивския университет.

БЪЛГАРИЯ В ЕВРОЗОНАТА:

Пълен архив на личната разяснителна кампания на Георги Стоев

[Notion версия \(удобна за четене\)](#)

[GitHub хранилище \(дългосрочен архив\)](#)

[Epub \(файл за Kindle\)](#)

[Линк към LinkedIn бюлетина](#)